

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

9 maja 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Roman Trzaskowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Agnieszka Piotrowska

SSN Władysław Pawlak

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 9 maja 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Syndyka masy upadłości Bank spółki akcyjnej
w upadłości w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach
z 18 stycznia 2022 r., I ACa 819/20,

w sprawie z powództwa Syndyka masy upadłości Bank spółki akcyjnej
w upadłości w W.

przeciwko G.R.

o zapłatę,

oraz z powództwa wzajemnego G.R.

przeciwko Syndykowi masy upadłości Bank spółki akcyjnej

w upadłości w W.

o zapłatę,

1) oddala skargę kasacyjną;

2) zasądza od skarżącego na rzecz pozwanej (powódki wzajemnej), z tytułu kosztów postępowania kasacyjnego, kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) zł z odsetkami w wysokości odsetek

**ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego
za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia niniejszego
orzeczenia zobowiązanemu do dnia zapłaty.**

Władysław Pawlak Roman Trzaskowski Agnieszka Piotrowska

(K.L.)

UZASADNIENIE

Powodowy Bank S.A. w W. (dalej – „Bank”) wniósł o zasądzenie na swoją rzecz solidarnie od pozwanych G.R. i K.R. kwoty 102.075,04 zł (z bliżej oznaczonymi odsetkami) z tytułu spłaty kredytu, który Bank wypowiedział w związku z zaległościami w płatnościach.

Pozwani wnieśli o oddalenie powództwa, a w pozwie wzajemnym – o zasądzenie solidarnie na ich rzecz od Banku kwoty 142.306,72 zł z tytułu zwrotu

świadczenia, spełnionego nienależnie w wykonaniu umowy kredytu, która okazała się nieważna w następstwie zastrzeżenia w niej niedozwolonych postanowień umownych. Żądana kwota odpowiadała różnicy między kwotą spłaconą przez powodów (294.698 zł) a kwotą udzielonego kredytu (152.391,28 zł).

Ze względu na śmierć K.R. postanowieniem z dnia 20 sierpnia 2019 r. postępowanie w części go dotyczącej zostało zawieszone.

Wyrokiem częściowym z dnia 21 września 2020 r. Sąd Okręgowy w Katowicach oddalił powództwo w części przeciwko G.R. (pkt 1), zasądził od Banku na jej rzecz kwotę 8.350,41 zł (pkt 2), w pozostałej części jej powództwo wzajemne oddalił (pkt 3) i orzekł o kosztach postępowania (pkt 4).

W następstwie apelacji pozwanej, wyrokiem z dnia 18 stycznia 2022 r., Sąd Apelacyjny w Katowicach, w punkcie pierwszym (1) zmienił zaskarżony wyrok w punkcie 3. w ten sposób, że zasądził od banku na rzecz pozwanej - powódki wzajemnej kwotę 66.982,65 zł z bliżej oznaczonymi odsetkami, a w pozostałej części powództwo oddalił, jak również co do kosztów, a także przez dodanie punktu 5. o treści: zasądza od wymienionej w punkcie 2. kwoty 8 350,41 zł odsetki ustawowe za opóźnienie od dnia 7 września 2019 roku do dnia zapłaty, a w pozostałej części - w zakresie żądania odsetek - powództwo oddala, oraz dodanie punktu 6 dotyczącego kosztów, w punkcie drugim (2) oddalił apelację w pozostałej części, a w punkcie trzecim (3) orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

Okoliczności sprawy istotne na obecnym etapie postępowania – z uwzględnieniem utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego dotyczącego kredytów indeksowanych do waluty obcej (denominowanych w takiej walucie) oraz treści zarzutów kasacyjnych – przedstawiały się następująco:

W dniu 4 sierpnia 2008 r. strony zawarły umowę kredytu hipotecznego nr [...] („Umowa”) na kwotę 152.391,28 zł, indeksowanego do franka szwajcarskiego, na okres 25 lat, ze zmiennym oprocentowaniem, którego wysokość była uzależniona od indeksu DBCHF powiązanego ze stawkami LIBOR 3m oraz od stałej marży Banku.

W Umowie postanowiono m.in., że:

- kredyt jest przeznaczony na spłatę limitu w ROR (35.000 zł) i dowolny cel konsumpcyjny (110.000 zł), a także na składki i opłaty ubezpieczeniowe oraz koszty związane z ustanowieniem hipoteki w łącznej kwocie 7391,28 zł;
- w dniu wypłaty kredytu lub każdej jego transzy kwota wypłaconych środków będzie przeliczana do CHF według kursu kupna walut określonego w Tabeli Kursów obowiązującego w dniu uruchomienia środków (§ 9 ust. 2);
- wysokość zobowiązania będzie ustalana jako równowartość wymaganej spłaty wyrażonej w CHF, po jej przeliczeniu według kursu sprzedaży walut określonego w „Bankowej tabeli kursów walut dla kredytów dewizowych oraz indeksowanych kursem walut obcych” do CHF obowiązującego w dniu spłaty (§ 10 ust. 3).

Natomiast w § 19 ust. 5 Regulaminu współkształtującego treść stosunku kredytu postanowiono m.in., że w przypadku kredytu indeksowanego w walucie obcej, kwota raty spłaty obliczana jest według kursu sprzedaży dewiz obowiązującego w Banku na podstawie obowiązującej w Banku Tabeli Kursów z dnia wpływu środków.

Kredytobiorcy nie mieli możliwości negocjowania warunków Umowy.

Kredyt został wypłacony w dniu 22 sierpnia 2008 r. bezgotówkowo w złotych polskich na rachunki podmiotów wskazanych we wniosku o wypłatę.

Spłaty kredytu były dokonywane w złotych polskich i we frankach szwajcarskich. W okresie od 1 września 2008 r. do 4 maja 2016 r. spłacono łącznie 261.962,16 PLN, a w okresie od 1 grudnia 2011 r. do 19 października 2015 r. -11.200 CHF (po przeliczeniu wg średniego kursu sprzedaży CHF, ogłaszanego przez NBP i obowiązującego w dniu każdej wpłaty, odpowiadało to kwocie 40.025,83 PLN).

Pismem z dnia 24 stycznia 2017 r. Bank wypowiedział umowę, a następnie wezwał pozwanych do zapłaty wskazanej należności.

Oceniając żądanie pozwu, Sądy obu instancji były zgodne, że stosowane przez Bank postanowienia umowne określające zasady ustalania kursów kupna i sprzedaży CHF, na podstawie których ustalane były kwoty kredytu i rat kapitałowo-

odsetkowych (odsyłające do Tabel kursów), mają charakter niedozwolony – ze względu na brak indywidualnych negocjacji (postanowienia były przejęte z wzorca, a Bank nie wykazał, że były indywidualnie negocjowane), nieokreślenie niezależnego od arbitralnych decyzji kredytodawcy mechanizmu ustalania kursów, niewyjaśnienie kredytobiorcom zasad ustalania kursów, rażące naruszenie interesów konsumentów, a także przerzucenie na kredytobiorców ryzyka kursowego i ryzyka całkowicie dowolnego kształtowania kursów wymiany waluty obcej oraz brak pouczenia o skutkach zawarcia kredytu indeksowanego do waluty obcej oraz o zagrożeniach z tego wynikających - są bezskuteczne w stosunku do kredytobiorców od chwili zawarcia Umowy i nie mogą być zastąpione ze względu na brak stosownych przepisów dyspozytywnych (ogólne przepisy są niewystarczające). Sąd Apelacyjny wskazał przy tym, że wobec prawomocności oddalenia powództwa głównego (Bank nie wniósł apelacji) ocena ważności postanowień Umowy, w oparciu o które obliczane były raty kredytu składające się na łączną kwotę jego spłaty, nie została skutecznie podważona.

Sądy *meriti* różniły się natomiast co do możliwości utrzymania Umowy bez spornych postanowień: o ile Sąd Okręgowy uznał, że Umowa może być bez nich wykonywana jako kredyt złotówkowy (określono w niej precyzyjnie kwotę kredytu oraz koszt kredytu), o tyle Sąd Apelacyjny przyjął, iż utrzymanie Umowy jest niemożliwe, gdyż oznaczałoby zasadniczą zmianę jej charakteru prawnego oraz uniemożliwiałoby jej wykonanie w zakresie wysokości rat, a powodowie wzajemnie konsekwentnie domagali się uznania jej za nieważną. W konsekwencji stwierdził, że powódka może domagać się zwrotu spełnionych świadczeń na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu (art. 405 k.c. i nast.) z zastosowaniem tzw. teorii podwójnej kondycji, a dochodzona przez nią kwota mieści się w wysokości nienależnego świadczenia. Mając na względzie, że tylko powódka wniosła apelację (wobec śmierci jej męża - drugiego z kredytobiorców), na jej rzecz mogła być zasądzona tylko połowa z żądanej kwoty 133.956,31 zł (wobec wygaśnięcia wspólności majątkowej małżeńskiej i przekształcenia współwłasności łącznej w ułamkową).

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł Bank, zaskarżając go w całości. Zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj. art. 58 § 1 i art. 385¹ § 1 k.c.,

art. 358 § 2 k.c., art. 385¹ § 2 w związku z art. 65 § 1 i 2, art. 358 § 1 i 2 k.c. w związku z art. XLIX p.w.k.c. i art. 41 Prawa wekslowego, art. 385¹ § 1 i 2 k.c. oraz art. 410 w związku z 405 k.c., jak również naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 72 § 2 i 73 § 2 k.p.c. Wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Katowicach do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Naruszenia art. 72 § 2 i 73 § 2 k.p.c. skarżący dopatrywał się w stwierdzeniu nieważności Umowy tylko względem G.R. podczas gdy kredytobiorców było dwóch, a po ich stronie zachodziło współuczestnictwo jednolite i konieczne. Jego zdaniem w przypadku domagania się ustalenia nieważności umowy rozstrzygnięcie musi być tożsame dla wszystkich kredytobiorców.

Jednakże zarzut ten pomija, że *in casu* Sąd Apelacyjny nie orzekał o żądaniu ustalenia nieważności Umowy (nieistnieniu stosunku prawnego – art. 189 k.c.), lecz o żądaniu zapłaty, a nieważność Umowy ustalona została jedynie przesłankowo. Ponadto zgodnie z ukształtowanym już, trafnym orzecznictwem Sądu Najwyższego, w sprawie o zwrot nienależnych świadczeń spełnionych na podstawie nieważnej umowy – podobnie jak w sprawie o ustalenie nieważności umowy kredytu - po stronie powodowej nie zachodzi współuczestnictwo konieczne kredytobiorców, czemu nie sprzeciwia się szczególna sankcja zastosowana w art. 385¹ k.c. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22, niepubl., uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2023 r., III CZP 12/23, OSNC 2024, nr 4, poz. 37).

Sformułowany w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 410 w związku z 405 k.c. przez ich niezastosowanie jest trudny do zrozumienia. Skarżący wyrzuca w nim Sądowi Apelacyjnemu, że uznając Umowę za nieważną/trwale bezskuteczną, nie uwzględnił – wbrew regule *da mihi factum dabo tibi ius* - żądania Banku o zwrot wypłaconego kapitału na podstawie przepisów o nienależnym świadczeniu, czemu nie sprzeciwiał się art. 321 k.c., gdyż *in casu* żądanie zwrotu kredytu i żądanie zwrotu bezpodstawnie uzyskanej korzyści przez pozwaną stanowiło ten sam przedmiot żądania. Pomija jednak, że żądanie Banku (powództwo główne) zostało oddalone

przez Sąd pierwszej instancji, a Bank nie zaskarżył tego rozstrzygnięcia apelacją, wobec czego – jak trafnie zauważył Sąd odwoławczy - uprawomocniło się ono. Ponadto z poczynionych w sprawie ustaleń wynika, że kredytobiorcy zwrócili już Bankowi kwotę wypłaconego im kapitału, a w pozwie wzajemnym domagali się jedynie zwrotu nadwyżki spłat ponad tę kwotę.

Z kolei zarzut kasacyjny naruszenia art. 385¹ § 1 i 2 k.c. przez niezbadanie statusu konsumenckiego kredytobiorców jest w istocie gołosłowny, gdyż nie został w ogóle szerzej uzasadniony, co było konieczne, zważywszy poczynione w sprawie ustalenia co do stron Umowy (kredytobiorcami były osoby fizyczne) i konsumenckiego przeznaczenia kredytu (przynajmniej większej jego części) oraz orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, z którego wynika, że nawet jeżeli umowa kredytu została zawarta do użytku częściowo związanego z działalnością gospodarczą lub zawodową kredytobiorcy, a w części niezwiązanego z tą działalnością, należy go uznać za konsumenta wówczas, gdy cel działalności gospodarczej lub zawodowej nie jest dominujący w ogólnym kontekście tej umowy; inaczej mówiąc, kredyt mieszany nie będzie miał charakteru konsumenckiego tylko wtedy, gdy cel związany z działalnością gospodarczą ma w umowie charakter dominujący (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 8 czerwca 2023 r., C-570/21, YYY. (pojęcie konsumenta), pkt 46, 53, teza; wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 964/23, niepubl. i z dnia 10 stycznia 2025 r., II CSKP 1262/24, niepubl.).

Pozostałe zarzuty kasacyjne zmierzają do wykazania, że sporne klauzule przeliczeniowe nie miały charakteru abuzywnego – nie zakładały dowolności (arbitralności) Banku w zakresie określania kursu walut, a kredytobiorcy zostali wyczerpująco poinformowani o ryzyku, które wiąże się z takim rozwiązaniem kredytowym (odpowiadały zaleceniom KNF) - a w razie przyjęcia odmiennego zapatrywania - mogły i powinny zostać zastąpione przez stosowne przepisy ustawowe, w szczególności wyrażające zasadę prawną przeliczania kursów według kursu średniego NBP (por. zarzuty naruszenia art. 358 § 2 k.c. oraz art. 385¹ § 2 w związku z art. 65 § 1 i 2, art. 358 § 1 i 2 k.c. w związku z art. XLIX p.w.k.c. oraz art. 41 Prawa wekslowego). Skarżący zakwestionował też pogląd, że skutkiem stwierdzenia abuzywności postanowień indeksacyjnych jest niemożność dalszego

trwania Umowy, wskazując, iż art. 385¹ § 1 k.c. nie przewiduje takiego skutku (por. zarzuty naruszenia art. 58 § 1 i art. 385¹ § 1 k.c., art. 385¹ § 1 i 2 k.c.). Wskazał ponadto, że Sady nie zwróciły uwagi na należyte poinformowanie kredytobiorców w toku postępowania o konsekwencjach prawnych, jakie może pociągać za sobą bezskuteczność niedozwolonego postanowienia umownego, w tym ewentualnie o będącej następstwem tej abuzywności bezskuteczności całej umowy i konsekwencjach z tego wynikających.

Argumenty przedstawione przez Bank nie są wystarczające, by podważyć utrwalone i zasługujące na aprobatę orzecznictwo Sądu Najwyższego, z którego wynika, że określenie wysokości należności obciążającej konsumenta z odwołaniem do tabel kursów ustalanych jednostronnie przez bank, bez wskazania obiektywnych kryteriów, jest nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku i w ten sposób obarcza kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron, w związku z czym jest niedopuszczalne (por. wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, Nr 11, poz. 134, z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, niepubl., z 19 września 2018 r., I CNP 39/17, niepubl., z 24 października 2018 r., II CSK 632/17, niepubl., z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17, niepubl., z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, niepubl., z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115, z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18, niepubl., z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, niepubl., z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, Glosa 2020, nr 4, s. 67 i n., z 30 września 2020 r., I CSK 556/18, niepubl., z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22, niepubl., z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl., z 27 maja 2022 r., II CSKP 314/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 674/22, niepubl., z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl., z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 820/23, niepubl., z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22, niepubl., z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, niepubl., z dnia 24 maja 2024 r., II CSKP 1560/22, niepubl. i z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.).

Zapłatywanie to znajduje potwierdzenie w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, dotyczącym postanowień dyrektywy 93/13, a w szczególności w wyroku z dnia 18 listopada 2021 r., C-212/20, A. S.A., dotyczącym postanowienia zastrzeżonego w umowie kredytu indeksowanego do

franka szwajcarskiego przewidującego, że raty kredytu są wyrażone w walucie obcej i w dniu wymagalności pobierane są z rachunku bankowego kredytobiorcy, według kursu sprzedaży zgodnie z tabelą obowiązującą w banku na koniec dnia roboczego poprzedzającego dzień wymagalności raty spłaty kredytu (pkt 19). Przypominając, że przewidziane w art. 5 dyrektywy 93/13 wymaganie przejrzystości postanowień umownych musi podlegać wykładni rozszerzającej i nie może zostać zawężone do ich prostego i zrozumiałego charakteru pod względem formalnym i gramatycznym (pkt 41), Trybunał zwrócił tam uwagę, iż w przypadku spornej klauzuli indeksacyjnej problem dotyczy nie tyle jej jednoznaczności, ile niewskazania sposobów ustalania kursu wymiany stosowanego do obliczenia rat spłaty, gdyż nie precyzuje ona wszystkich czynników uwzględnianych przez bank w celu ustalenia kursu wymiany stosowanego przy obliczaniu rat spłaty kredytu hipotecznego (pkt 47-48). We wcześniejszym swym orzecznictwie zaś wyjaśnił, że dla poszanowania wymogu przejrzystości zasadnicze znaczenie ma kwestia, czy umowa kredytu przedstawia w sposób przejrzysty powód i szczególne cechy mechanizmu zamiany waluty obcej, a także stosunek pomiędzy tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach umowy, tak aby konsument był w stanie zrozumieć, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne (pkt 49). Istotne jest zatem to, czy w świetle całokształtu istotnych okoliczności faktycznych, w tym reklamy i informacji dostarczonych przez kredytodawcę w ramach negocjacji danej umowy kredytu, właściwie poinformowany oraz dostatecznie uważny i racjonalny przeciętny konsument może nie tylko dowiedzieć się o istnieniu wahań kursów wymiany ogólnie obserwowanych na rynku walutowym, ale również oszacować - potencjalnie istotne - konsekwencje ekonomiczne, jakie ma dla niego zastosowanie kursu sprzedaży przy obliczaniu rat kredytu, którymi zostanie ostatecznie obciążony, a w rezultacie także całkowity koszt zaciągniętego przez siebie kredytu (pkt 50). Wprawdzie Trybunał dostrzegł, że kurs wymiany zmienia się w długim okresie i w przypadku umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej na okres 40 lat kredytodawca nie może przewidzieć zmiany obciążenia finansowego, jakie może pociągnąć za sobą mechanizm indeksacji przewidziany w umowie (pkt 51), jednakże stwierdził, iż okoliczność ta nie może uzasadniać niewskazania w postanowieniach umowy oraz w ramach informacji

dostarczonych przez przedsiębiorcę w trakcie negocjacji umowy kryteriów stosowanych przez bank w celu ustalenia kursu wymiany mającego zastosowanie do obliczania rat spłaty, co umożliwiłoby konsumentowi określenie w każdej chwili tego kursu wymiany (pkt 53). Konsument bowiem musi móc zrozumieć, do czego się zobowiązuje, zwłaszcza co do sposobu obliczenia rat spłaty kredytu, który zaciąga (pkt 54). W rezultacie Trybunał stwierdził, że art. 5 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż treść klauzuli umowy kredytu zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem ustalającej cenę zakupu i sprzedaży waluty obcej, do której kredyt jest indeksowany, powinna, na podstawie jasnych i zrozumiałych kryteriów, umożliwić właściwie poinformowanemu oraz dostatecznie uważnemu i racjonalnemu konsumentowi zrozumienie sposobu ustalania kursu wymiany waluty obcej stosowanego w celu obliczenia kwoty rat kredytu, w taki sposób, aby konsument miał możliwość w każdej chwili samodzielnie ustalić kurs wymiany stosowany przez przedsiębiorcę (pkt 55, teza). Przypominając również, że przestrzeganie wymagania transparentności postanowienia stanowi jeden z czynników, które sąd krajowy powinien wziąć pod uwagę przy dokonywaniu oceny abuzywności tego postanowienia na podstawie art. 3 ust. 1 tej dyrektywy 93/13 (pkt 58), Trybunał zasugerował, iż przedmiotowe postanowienie dotyczące indeksacji, niepozwalające konsumentowi na samodzielne określenie w każdej chwili kursu wymiany stosowanego przez przedsiębiorcę, ma abuzywny charakter (pkt 64). Zastrzegł przy tym, że badanie, czy istnieje znaczna nierównowaga wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta, nie może ograniczać się do ekonomicznej oceny o charakterze ilościowym, dokonywanej w oparciu o porównanie z jednej strony całkowitej kwoty transakcji będącej przedmiotem umowy, a z drugiej strony kosztów, które zgodnie z tym warunkiem obciążają konsumenta. Znacząca nierównowaga może bowiem wynikać z samego faktu wystarczająco poważnego naruszenia sytuacji prawnej, w której konsument, jako strona danej umowy, znajduje się na mocy właściwych przepisów krajowych, w postaci czy to ograniczenia treści praw, które zgodnie z rzeczonymi przepisami przysługują mu na podstawie tej umowy, czy to przeszkody w ich wykonywaniu, czy też nałożenia na niego dodatkowego obowiązku, którego nie przewidują normy krajowe” (pkt 65-66; por. też np. wyroki Trybunału z dnia 27 stycznia 2021 r.,

C-229/19 i C-289/19, Dexia Nederland, pkt 49, z dnia 13 października 2022 r., C-405/21, Nova Kreditna Banka Maribor, pkt 22, z dnia 21 września 2023 r., C-139/22, mBank (Polski rejestr klauzul niedozwolonych), pkt 54 oraz postanowienie Trybunału z dnia 30 maja 2024 r., C-325/23, Deutsche Bank Polska, pkt 58-59, 69-71). W ujęciu Trybunału abuzywność postanowienia sugeruje to, że konsumenci nie zostali uprzedzeni o dodatkowej korzyści Banku wynikającej z przeliczeń, jak również to że korzyść ta nie ma żadnego ekwiwalentu (por. postanowienie Trybunału z dnia 18 października 2023 r., C-117/23, Eurobank Bulgaria, pkt 48-50, teza).

Sąd Najwyższy wypowiadał się także wiele razy co do tego, czy bez dotkniętych abuzywnością tzw. klauzul przeliczeniowych umowa kredytu indeksowanego do waluty obcej może nadal obowiązywać, wskazując przekonująco, że wyeliminowanie tych klauzul prowadzi także do upadku klauzuli ryzyka walutowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, co jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, iż należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze niż zamierzone przez strony, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu. Rzecz bowiem w tym, że bez postanowień określających sposób wyznaczenia kursu miarodajnego dla przeliczenia złotówki na franki szwajcarskie i na odwrót (bez uzupełnienia związanej z tym luki), klauzule przewidujące indeksację (ucieleśniające też ryzyko walutowe), w ogóle nie mogą wywrzeć skutku (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18 i z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22). Oznacza to z kolei, że po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, z. B, poz. 20, z dnia 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22, niepubl., z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22, niepubl., z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, niepubl., z dnia 20 maja 2022 r., II CSKP 796/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, niepubl., z dnia 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, niepubl., z dnia 31 stycznia 2023 r., II CSKP 941/22, niepubl., z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl., z dnia 10 marca 2023 r., II CSKP 1017/22, niepubl., z dnia 27 kwietnia 2023 r., II CSKP 1016/22, niepubl., z dnia 25 maja 2023 r.,

II CSKP 1311/22, niepubl., z dnia 6 czerwca 2023 r., II CSKP 1159/22, niepubl., z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl., z dnia 28 lipca 2023 r., II CSKP 611/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2023 r., II CSKP 1530/22, niepubl., z dnia 21 listopada 2023 r., II CSKP 1675/22 i II CSKP 701/23, niepubl., z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22, niepubl. i II CSKP 1753/22, z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, niepubl., z dnia 24 stycznia 2024 r., II CSKP 1496/22, niepubl. oraz z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.). Właśnie dlatego w orzecznictwie Sądu Najwyższego zwraca się uwagę na ścisłe powiązanie klauzuli ryzyka walutowego i klauzuli spreadowej (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, OSP 2021, z. 2, poz. 7, z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl., z dnia 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, niepubl., z dnia 28 października 2022 r., II CSKP 902/22 i II CSKP 910/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, z dnia 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, z dnia 8 marca 2023 r., II CSKP 1095/22, z dnia 12 kwietnia 2023 r., II CSKP 1531/22, z dnia 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22, z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22 i II CSKP 1753/22 oraz z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.). Jeżeli zaś bez niedozwolonych postanowień umownych umowa nie może obowiązywać, a nie są spełnione przesłanki uzupełnienia luki przez regulację zastępczą i konsument nie wyraził świadomie i swobodnie woli sanowania postanowienia, umowa jest trwale bezskuteczna (nieważna), a podstawą tej nieważności jest art. 58 k.c. (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2021 r., I CSKP 166/21, niepubl., z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl., z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 820/23, z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, niepubl. oraz z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.).

Sąd Najwyższy wypowiadał się już również co do niedopuszczalności zastąpienia niedozwolonych postanowień kursowych przez sięgnięcie do art. 358 § 2 k.c. (por. w szczególności wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22 i z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22 i tam przywoływane orzecznictwo). Zwracał w tym kontekście uwagę na przesłanki, które

muszą być spełnione, aby niedozwolone postanowienie umowne odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej (w umowie kredytu indeksowanego czy denominowanego) mogło zostać zastąpione innym sposobem określenia kursu waluty obcej. W szczególności w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 (OSNC 2021, Nr 9, poz. 56) wskazano, że zastąpienie takie wchodzi w rachubę tylko wtedy, gdy (koniunkcja przesłanek): 1) po wyłączeniu klauzuli abuzywnej umowa nie może obowiązywać, o czym decyduje obiektywne podejście w świetle prawa krajowego, a zatem wola jednej ze stron, w tym konsumenta, nie ma w tym zakresie rozstrzygającego znaczenia (por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 15 marca 2012 r., C-453/10, Jana Pereničova, pkt 33-34, z dnia 14 marca 2019 r., C-118/17, Zsuzsanna Dunai, pkt 40, 51, z dnia 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179, Abanca Corporación Bancaria, pkt 57, z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 39-41, z dnia 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, I.W. i R.W., pkt 83, 89, z dnia 2 września 2021 r., C-932/19, OTP Jelzálogbank i in., pkt 49-50, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 74, z dnia 8 września 2022 r., w połączonych sprawach C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67, 74 oraz z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 29, 37); 2) całkowity upadek umowy naraża konsumenta na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, w świetle okoliczności istniejących lub możliwych do przewidzenia w czasie sporu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2023 r., II CSKP 617/22, niepubl.; por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 51, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67, z dnia 27 kwietnia 2023 r., C-705/21, AxFina Hungary, pkt 41 oraz z dnia 23 listopada 2023 r., C-321/22, Provident Polska, pkt 87), z uwzględnieniem rzeczywistych i bieżących interesów konsumenta i z zastrzeżeniem, że „do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie” w tym sensie, że jeżeli sąd poinformował konsumenta w sposób obiektywny i wyczerpujący o skutkach prawnych oraz szczególnie szkodliwych skutkach ekonomicznych, jakie może mieć dla niego unieważnienie umowy, sąd ten nie może, po uwzględnieniu jego woli stwierdzenia nieważności umowy, sprzeciwić się zrzeczeniu się przez niego ochrony

przyznanej im przez dyrektywę 93/13 (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 78 w związku z pkt 74-75, z dnia 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B.,U.B.,M.B. przeciwko X S.A. (M.B. i in.), pkt 43-45 i teza oraz z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 29; postanowienie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 18 października 2023 r., C-117/23, Eurobank Bulgaria, pkt 66), a z drugiej strony sąd nie może chronić konsumenta przed upadkiem umowy, jeżeli ocenia, że nie naraża on go na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, choćby konsument domagał się tej ochrony (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 38, 40-41); 3) istnieje przepis dyspozytywny albo przepis „mający zastosowanie, gdy strony danej umowy wyrażą na to zgodę”, który mógłby zastąpić wyłączone niedozwolone postanowienie umowne, umożliwiając utrzymanie umowy (z korzyścią dla konsumenta); jeżeli niedozwolone postanowienie umowne odzwierciedlało obowiązujący przepis ustawowy mający zastosowanie w przypadku porozumienia stron, w rachubę wchodzi także zastąpienie niedozwolonego postanowienia „tym stanowiącym punkt odniesienia przepisem ustawowym w nowym brzmieniu przyjętym już po zawarciu umowy” (por. np. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179/17 Abanca Corporación Bancaria, pkt 59-64 i teza).

In casu zastąpienie niedozwolonych postanowień indeksacyjnych odwołaniem do kursu średniego NBP było niedopuszczalne już z tego względu, że powódka stanowczo domagała się uznania Umowy za nieważną. Nie można przy tym twierdzić, że nie dysponowała wystarczającymi informacjami, by skutecznie wyrazić swoją wolę. Zważywszy, że w świetle aktualnego orzecznictwa powołanie się przez konsumenta na nieważność umowy kredytu indeksowanego jest dlań w praktyce niemal zawsze korzystne (choćby ze względu na brak obowiązku zapłaty bankowi jakiegokolwiek innego świadczenia niż zwrot kapitału wypłaconego z tytułu wykonania umowy kredytu oraz odsetek ustawowych za opóźnienie od dnia wezwania do zapłaty – por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 15 czerwca 2023 r., C-520/21, Bank M. (Skutki uznania umowy za nieważną), pkt 78-82, 84, teza, oraz postanowienia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 11 grudnia 2023 r., C-756/22, Bank Millennium, pkt 29, teza,

i z dnia 12 stycznia 2024 r., C-488/23, Naniowski, pkt 24-25, teza), a tym samym ryzyko związane z błędną oceną tej kwestii i ewentualnymi próbami uchylenia się od skutków błędnej decyzji jest znikome, można przyjąć co najmniej domniemanie, iż żądając zwrotu świadczeń spełnionych na podstawie takiej nieważnej umowy, kredytobiorca-konsument dysponuje informacjami niezbędnymi dla oceny swej decyzji. Oznacza to, przynajmniej co do zasady, że już samo wystąpienie przez konsumenta - choćby pozasądowo - z żądaniem restytucyjnym zakładającym trwałą bezskuteczność (nieważność) całej umowy, stanowi dorozumianą odmowę potwierdzenia klauzuli i akceptację konsekwencji upadku umowy, prowadząc do jej trwałej bezskuteczności (nieważności; por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 7 grudnia 2023 r., C-140/22, mBank (Oświadczenie konsumenta), pkt 56, 59, 65, gdzie wskazano, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż w kontekście uznania nieważności w całości umowy kredytu hipotecznego zawartej z konsumentem przez instytucję bankową ze względu na to, iż umowa ta zawiera nieuczciwy warunek, bez którego nie może ona dalej obowiązywać, stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą wykonywanie praw, które konsument wywodzi z tej dyrektywy, jest uzależnione od złożenia przez tego konsumenta przed sądem oświadczenia, w którym twierdzi on, po pierwsze, że nie wyraża zgody na utrzymanie w mocy tego warunku, po drugie, że jest świadomy z jednej strony faktu, że nieważność wspomnianego warunku pociąga za sobą nieważność wspomnianej umowy, a z drugiej – konsekwencji tego uznania nieważności, i po trzecie, że wyraża zgodę na uznanie tej umowy za nieważną (por. też postanowienie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 maja 2024 r., C-348/23, KCB i MB przeciwko BNP Paribas Bank Polska S.A., pkt 35 i teza). Warto też zwrócić uwagę, że w wyroku z dnia 9 lipca 2024 r., II CSKP 249/24 (niepubl.) Sąd Najwyższy wyjaśnił, iż jeżeli konsument reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika konsekwentnie od wniesienia pozwu domagał się stwierdzenia nieważności umowy i sąd nie stwierdził, że w świetle okoliczności istniejących lub możliwych do przewidzenia w chwili zaistnienia sporu stwierdzenie nieważności umowy mogło narazić konsumenta na szczególnie szkodliwe skutki, brak pouczenia o konsekwencjach upadku umowy nie ma istotnego znaczenia. Przyjęcie możliwości

skutecznego zakwestionowania przez przedsiębiorcę realizacji obowiązku informacyjnego spoczywającego na sądzie w stosunku do konsumenta prowadziłoby do sytuacji, w której bank mógłby wykorzystać na swoją korzyść elementy ochrony przewidziane dla konsumenta. Co do zasady zatem niedokonanie pouczenia lub wykonanie tej czynności w sposób nie wystarczający, może być zatem kwestionowane przez konsumenta, a nie przez kredytujący Bank.

Należy ponadto zwrócić uwagę, że zastąpienie niedozwolonego odwołania do kursów ustalanych w tabelach Banku odwołaniem do kursu średniego NBP nie rozwiązywałoby problemu obciążenia kredytobiorców nadmiernym ryzykiem walutowym, bez udzielenia im należytej informacji o tym ryzyku, na co również - choć lakonicznie – zwrócił uwagę Sąd Apelacyjny. Próba zaś forsowania przez skarżącego tezy o udzieleniu im wymaganych informacji pomija sformułowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego przesłanki, jakie muszą być spełnione, aby można było przyjąć, że konsument został należycie poinformowany o ryzyku walutowym związanym z zaciągnięciem kredytu indeksowanego do waluty obcej czy denominowanego w tej walucie. W szczególności Sąd ten trafnie wyjaśnił, że ogólne pouczenie konsumenta, iż wahania kursów waluty obcej, do której kredyt jest denominowany/indeksowany, wpłyną na wysokość salda kredytu oraz wysokość raty kapitałowo-odsetkowej wyrażonej w walucie krajowej, jest niewystarczające dla stwierdzenia, że bank udzielił kredytobiorcy konsumentowi wystarczającej informacji (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, niepubl., z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, niepubl., z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, z dnia 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, niepubl., z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, niepubl., z dnia 28 lutego 2023 r., II CSKP 763/22, niepubl. i z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 820/23). Kryteria te zostały uszczegółowione w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, gdzie wskazano, że kluczowe znaczenie ma uświadomienie konsumentowi, iż silna deprecjacja waluty krajowej może pociągać za sobą konsekwencje trudne do udźwignięcia przez konsumenta. Zdaniem Sądu prawidłowa informacja powinna uwzględniać kilka istotnych elementów. Przede wszystkim uświadamiać konsumentowi - wyraźnie i z należyłą powagą - że ryzyko silnej

deprecjacji jest trudne do oszacowania w perspektywie długookresowej (*in casu* Umowa była zawarta na 30 lat) i nie powinno być lekceważone (pozostaje realne). Wymaganiu temu nie czyni zadość np. podawanie „uspokajających” informacji o historycznych wahanach waluty indeksacji w okresie nieproporcjonalnym do przewidywanego czasu trwania umowy kredytu, które może wręcz usypiać czujność kredytobiorcy, wywołując wrażenie o jedynie hipotetycznym charakterze zagrożeń. Istotne jest również zwrócenie uwagi na powagę tego zagrożenia w aspekcie możliwego rozmiaru deprecjacji waluty krajowej, a w szczególności podkreślenie, że może być ona gwałtowna i drastyczna (przekraczać nawet kilkadziesiąt procent), z uwzględnieniem sytuacji majątkowej konkretnego konsumenta, decydującej o tym, jaki stopień deprecjacji waluty indeksacji przekraczać będzie granice jego zdolność do spłacania kredytu. Wymagana w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej informacja co do tego, że konsekwencje silnej deprecjacji mogą być trudne do udźwignięcia dla konsumenta, nie powinna ograniczać się do ogólnego stwierdzenia o jej wpływie na wysokość zadłużenia czy nawet rat, ale obrazować ów wpływ konkretnymi wyliczeniami. Konsument powinien być też uświadomiony, że deprecjacja taka może powodować utratę zdolności do spłaty kredytu, z czym wiąże się poważne ryzyko utraty nieruchomości – stanowiącej częstokroć miejsce zamieszkania konsumenta - obciążonej hipoteką zabezpieczającą spłatę kredytu. Jeżeli Umowa przewiduje mechanizmy ograniczające czy łagodzące ryzyko kursowe, konsument powinien być też odrębnie poinformowany o zasadzie ich działania (np. czy może żądać przewalutowania kredytu) i krokach, które powinien podjąć w celu skorzystania z nich (por. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, niepubl.). W tym kontekście Sąd Najwyższy podkreślał też, że nawet przestrzeganie przez bank obowiązującego w dacie zawarcia umowy standardu wynikającego z rekomendacji S Komisji Nadzoru Bankowego dotyczącej dobrych praktyk w zakresie ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie wydanej w 2006 r., nie wyklucza oceny, iż bank nie udzielił konsumentowi należytej informacji, a ocena ta może przesądzać nietransparentność klauzuli ryzyka walutowego (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22 i z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22 i z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 820/23, postanowienie Sądu Najwyższego

z dnia 30 września 2022 r., I CSK 2071/22, niepubl. i tam przywoływane orzeczenia). Natomiast w wyroku z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, sięgając również do orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Sąd Najwyższy stwierdził, że ryzyko kursowe towarzyszące umowom pożyczki (kredytu) zawierany na bardzo długi czas jest na tyle poważne, że jeżeli ma nim być w całości obciążony pożyczkobiorca (kredytobiorca), to niezbędne jest przedstawienie mu nie tylko danych z okresu, kiedy nie miały miejsca zdarzenia powodujące istotne wahania kursu waluty, lecz także przedstawienie zagrożeń będących wynikiem zdarzeń nadzwyczajnych mogących spowodować 100 - 200% wzrost kursu.

Warto dodać, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego – uwzględniającym orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej - negatywnie ocenia się również ponoszenie przez kredytobiorcę nieograniczonego (nieproporcjonalnego) ryzyka walutowego (por. zwłaszcza wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl., z dnia 25 października 2023 r., II CSKP 820/23, niepubl., z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, niepubl. i tam omówiony wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 10 czerwca 2021 r., C-776/19-C-782/19, BNP Paribas Personal Finance, pkt 99-103, teza, oraz z dnia 9 lipca 2024 r., II CSKP 249/24, niepubl. i z dnia 3 grudnia 2024 r., II CSKP 1803/22).

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

Władysław Pawlak

Roman Trzaskowski

Agnieszka Piotrowska

(K.L.)

[SOP]